

27.10.2020

**Avustushakemus vaelluskalakantojen elvyttämistoimenpiteisiin
NOUSU-ohjelmasta**

Brobölen padon kalataloudellinen ja tulvasuojelullinen korjaus- /ohitushanke

1.11.2020 – 31.12.2022

HANKESUUNNITELMA

Sipoon kunta (0203533-8)

SISÄLLYSLUETTELO

1. Hankkeen tausta ja tarve	3
2. Hankeen toimenpiteet ja aikataulu	4
3. Hankkeen toteuttaja ja yhteistyötahot	6
4. Hankkeen hyödyt ja saavutettavien hyötyjen ylläpito	6
5. Kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma	7
6. Hankkeen viestintä	8
7. Toteutusoletukset ja riskit	8
8. Raportointi ja seuranta	8

Liitteet:

Liite 1. Sipoonjoen sähkökoekalastusten pöytäkirjat syksyltä 2020

Liite 2. Uudenmaan ELY-keskuksen lausunto vaellusyhteyden parantamisesta Brobölen padon kohdalla 6.10.2020 (UUEDELY/11147/2020)

1. Hankkeen tausta ja tarve

Sipoonjoella elää Itä-Uudenmaan ainoa alkuperäinen meritaimenkanta. Meritaimenkannan pääasialliset lisääntymisalueet sijaitsevat Byabäcken –nimisessä sivupurossa, josta iso osa virtaa Sipoonkorven kansallispuistossa. Alkuperäinen taimenkanta oli myös yksi syy siihen, että Sipoonjoesta tuli Natura 2000 –alue. Sipoonjoen taimenkanta on ollut erittäin uhanalainen ja sen pelättiin jopa hävinneen 1990-luvun alkupuolella, mutta viime vuosina kanta on osoittanut elpymisen merkkejä (ks. liite 1). Sipoonjoen taimenkantaa on saatu vahvistettua viimeisen 15 vuoden aikana muun muassa Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojeluyhdistyksen, Metsähallituksen, Porvoon-Sipoon kalatalousalueen ja Sipoon kunnan yhteistyön avulla erilaisten hankkeiden kautta, joissa pienimuotoisia kunnostustoimia on toteutettu pääasiassa Byabäckenin vesistöalueella. Taimenkanta on noussut pahimmasta aallonpohjasta ja uhanalaisuuden kynnykseltä, mutta se on edelleen vaarassa suppean esiintymisalueensa takia. Sipoonjoen pääuoma on luokiteltu ekologiselta laatuluokituksestaan välttäväksi, osa sivupuroista luokkaan tyydyttävä.

Sipoonjoen taimenen on viime vuosina todettu lisääntyneen pienimuotoisesti myös joen pääuomassa Brobölen alapuolella, mutta luontainen levittäytyminen on hidasta. Brobölessä sijaitsee Sipoonjoen suurin vanha pato ja padon yhteydessä on pienimuotoinen rakennettu kalatie, joka on kuitenkin usein kuivillaan ja kalan nousu kalatietä pitkin on vaikeaa. Pääuomassa Sipoon Nikkilän taajaman yläpuolella olisi hyviä koski- ja virta-alueita, joihin taimenkantaa tulisi saada leviämään lähivuosina (Juvonen & Vainio, 2008; Sipoonjoen ja sen sivupurojen kalataloudellinen kartoitus ja kunnostustarve-ehdotukset.). Tätä silmällä pitäen taimenkannan siirtoistutukset uusille Brobölen padon yläpuolisille alueille aloitetaan jo loppuvuoden 2020 aikana osana Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojelu ry:n Vesistötalkkarihanketta. Lisäksi padon tulvavesien säätely ei nykyisellään toimi, joten pato aiheuttaa merkittävän tulvariskin yläpuolisille alueille.

Uudenmaan ELY-keskus on antanut lausunnon vaellusyhteyden parantamisesta Brobölen padon kohdalla 6.10.2020 (UUELY/11147/2020, liite 2.). Lausunnossaan Uudenmaan ELY-keskus toteaa, että Brobölen pato huoltotoimenpiteistä huolimatta aiheuttaa ongelmia erityisesti vuotojen myötä padon yhteyteen rakennetun kalatien toimivuuteen ja tulvavesien hallintaan. Pato rajoittaa nykyisellään kalojen vapaata liikkumista ja vaikuttaa alapuolisten koski- ja virta-

alueiden toimivuuteen elinympäristönä. Padon olemassaololle ei nykyisin nähdä samanlaisia tarpeita kuin sillä on aikoinaan ollut. Uudenmaan ELY-keskuksen mukaan on olennaista, että koko joen virtaama olisi jatkossa kalojen ja vesieliöstön käytettävissä ja sen tulisi olla tulevan kunnostushankkeen lähtökohtana. Padon purkaminen ja koskialueen kunnostaminen nähdään luonnonmukaisimmaksi ja ensisijaiseksi vaihtoehdoksi. Toisena vaihtoehtona on nykyisen kalatien korjaaminen kokonaan niin, että pato voidaan pääosin edelleen säilyttää ja koskialue kunnostaa.

Lausunnossa todetaan lisäksi, että ”Uudenmaan ELY-keskus pitää kalankulun turvaamista ja koskialueen kunnostamista erittäin tarpeellisena toimenpiteenä ja haluaa edistää sen toteuttamista. Toimenpiteet edistävät vesienhoitolain (1299/2004) tavoitteiden mukaista vesieliöiden vapaata liikkumista ja hyvän ekologisen tilan saavuttamista Sipoonjoessa. Vaellusyhteyden varmistaminen on esitetty tärkeäksi toimenpiteeksi vesienhoidon toimenpideohjelmaan kaudelle 2022-2027.”

2. Hankkeen toimenpiteet ja aikataulu

Tällä hankkeella selvitetään vaihtoehdot ja mahdollisuudet Sipoonjoen Brobölen padon purkamiseksi ja koskialueen kunnostamiseksi tai vaihtoehtoinen kalatieratkaisu elinympäristökunnostuksineen ja toteutetaan vaadittavat toimenpiteet aina suunnittelusta varsinaiseen purku/kunnostushankkeen toteutukseen. Hankkeen peruslähtökohtana on sekä kalojen ja muun eliöstön vapaan liikkuvuuden turvaaminen sekä alueen luonnon monimuotoisuuden ja elinympäristöjen lisääminen tulvasuojelun edellyttämiä toimenpiteitä unohtamatta.

Hankkeella toteutettavat osa-alueet ovat; A) esiselvitys ja kunnostussuunnitelman laatiminen joko nykyisen padon purkamiseksi ja tarvittavien ratkaisuiden ja uomakunnostusten toteuttamiseksi tai vaihtoehtoisesti koko joen vesimäärän ohjaamiseksi padon kiertävään luonnonmukaiseen uomaan, johon voidaan toteuttaa lohikaloille ja eliöstölle tarvittavia elinympäristöjä ja lisääntymisalueita, B) työn luvitus, C) työn varsinainen käytännön toteutus ja D) viestintä ja raportointi.

Toimenpiteet ja aikataulu

Hanke toteutetaan 1.11.2020 – 31.12.2022 välisenä aikana.

A) 11/2020 – 4/2021

Hankkeen toteuttamiseksi laaditaan aluksi esiselvitys tarvittavien toimenpiteiden hahmottamiseksi ja lupahakemussuunnitelman alkuun panemiseksi. Hankkeelle laaditaan lupahakemussuunnitelma. Suunnitelmaa varten kartoitetaan ja tarvittaessa kilpailutetaan pätevät suunnittelijatahot ja suunnitelma toteutetaan hankkeessa konsulttityönä. Suunnitelma sisältää tarvittavat maastomittaukset ja uoman nykytilan selvitykset sekä tarvittavat luontoselvitykset. Brobölen padon padotusvaikutus ulottuu varsin kauas ylävirtaan, joten yläpuolisen joen vedenpinnan korkeuden säilyttäminen nykyisellä tasolla tai mahdolliset muutostarpeet selvitetään suunnittelun yhteydessä. Padon muinaisjäännösasema selvitetään ja mikäli se on muinaismuistolain tarkoittama muinaisjäännös, neuvotellaan purkamisesta Museoviraston kanssa (muinaismuistolaki 13 §). Hankkeen suunnittelussa huomioidaan patoalueen ja sen lähiympäristön kulttuurihistoriallinen tärkeys ja hankkeen suunnittelu tehdään tiiviissä yhteistyössä asianomaisten viranomaisten kanssa. Hankkeen sujuvan etenemisen varmistamiseksi hankitaan maa- ja vesialueen omistajilta suostumukset ja tiedottaa heitä hankkeesta ja sen etenemisestä. Esiselvitys ja varsinainen lupaprosessi tulee saada vireille alkuvuoden 2021 aikana, koska varsinaisen toteutusluvan saamiseen voi mennä yli vuosi. Vuoden 2021 aikana lupahakemusta voidaan täydentää vaadittavilta osin erityisesti luonto- ja kulttuuriympäristöselvitysten osalta.

B) 03/2021 - 03/2022

Hankkeen toteuttamiseksi haetaan laaditun suunnitelman pohjalta uutta lupaa tai nykyisen luvan muuttamista Aluehallintovirastosta.

C) 03/2022 – 9/2022

Hankkeessa toteutetaan suunnitelman mukaiset ja lupaviranomaisen hyväksymät toimenpiteet Brobölen patoalueen kunnostamiseksi kalataloudellisesti ja vesitaseen hallinnan kannalta toimivaksi kokonaisuudeksi. Purku-/korjaus-/kunnostustyön käytännön toteuttamiseen palkataan osaava urakoitsijataho. Varsinainen työ toteutetaan kesällä 2022 vähäisten virtaamien aikaan, jolloin alueen luonnolle aiheutuu mahdollisimman vähän työnaikaisia haittavaikutuksia. Työ pitää sisällään joko padon purkamisen ja vaadittavat muut rakenteet ja

kunnostustoimenpiteet tai vaihtoehtoisesti koko joen vesimäärän vetävän ohitusuoman rakentamisen ja vaadittavat elinympäristökunnostukset suunnitelmasta riippuen. Lisäksi jälkien siistimistyöt alueen viihtyisyyden ja virkistyskäyttömahdollisuuksien parantamiseksi kuuluvat toteutustoimenpiteisiin.

D) 10/2022 – 12/2022

Viestintä ja tiedottaminen ovat jatkuva osa hankkeen toteutusta (ks. kohta 6.), mutta kunnostushankkeen valmistuttua järjestetään lehdistö- ja avajaistilaisuus Brobölessä uudistetussa kohteessa. Hankkeesta laaditaan loppuraportti.

3. Hankkeen toteuttaja ja yhteistyötahot

Hankkeen hakijana toimii Sipoon kunta. Hakija vastaa hankkeen hallinnosta ja toteutuksesta, varsinainen suunnittelutyö ja mahdollisesti toteutuksen urakointi toteutetaan ostopalveluna. Hankkeen vastuu-/yhteyshenkilönä toimii Sipoon kunnanpuutarhuri Kari Ojamies

Hankkeen yhteistyötahoina ja keskeisinä sidosryhminä toimivat Uudenmaan ELY-keskus, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalouspalvelut, WWF Suomi, Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojelu ry ja Porvoon-Sipoon kalatalousalue sekä alueen maan- ja vesialueiden omistajat. Lisäksi hanke tekee yhteistyötä muiden keskeisten lupaviranomaisten ja tahojen kanssa.

4. Hankkeen hyödyt ja saavutettavien hyötyjen ylläpito

Brobölen pato nykyisellään aiheuttaa suuren tulvariskin yläpuolisille alueille, eikä nykyinen kalatie ole toimiva ratkaisu eliöstön vapaan liikkumisen ja alapuolisten poikas- ja lisääntymisalueiden vesitaseen turvaamiseksi. Hanke palvelee nyt valmisteilla olevaa koko Sipoonjoen vesistöaluetta kattavaa kunnostusta, jonka tarkoituksena on joen ekologisen tilan parantaminen tyydyttävästä/välttävästä kohti hyvää luokkaa ja joen alkuperäisen taimenkannan elvyttäminen ja esiintymisen laajentaminen joen eri osille. Hanke poistaa joesta vaellusesteen ja vähentää yläpuolisten alueiden tulvimista.

Hankkeella parannetaan monipuolisesti Sipoonjoen tilaa ja eliöstön elinolosuhteita, alueen virkistyskäyttöä ja joen vesitaseen hallittavuutta sekä varsinaisen kohteen välittömässä

läheisyydessä että sen ylä- ja alapuolella. Toimenpiteillä vähennetään merkittävästi tulvariskejä ja joen tulevien vuosien umpeenkasvua/perkaustarvetta yläpuolisilla alueilla. Hankkeella lisätään joen luonnonmukaisuutta ja elinympäristöjen monimuotoisuutta sekä parannetaan alueen viihtyisyyttä ja virkistyskäyttömahdollisuuksia niin melontareitin kuin ranta-alueiden hyödynnettävyyden osalta. Toimenpiteistä hyötyvät niin alueen luonto, yläpuolisen alueen asukkaat ja maanomistajat kuin Sipoonjoella virkistäytyjät.

Hankkeen toimenpiteet ja hyödyt edesauttavat vuosikymmeniä tehtyjen taimenkannan tukitoimenpiteiden jatkamista ja laajentamista ja tukevat alueen laaja-alaisen yhteistyöverkoston toiminnan jatkumista kunnan, vesiensuojeluyhdistyksen, Metsähallituksen, kalatalousalueen, ELY-keskusten ja yritysten kesken. Yhdessä haettavan HELMI-rahoituksen kanssa tavoitellaan laajemmin myös vedenlaadun ja monimuotoisuuden paranemista ja tulosten pysyvyyttä. Hankkeet ovat tärkeitä jokeen kohdistuvan kuormituksen vähentämiseksi ja näkyvät kuntalaisille aktiivisena motivoivana panostuksena alueelle keskeisen vesiluonnon tilan parantamiselle. Padon/ohitusuoman ylläpidosta vastaa jatkossa Sipoon kunta.

Hanke toteuttaa Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2016-2021 listattuja ja tulevan ohjelmakauden 2022-2027 toimenpiteitä, toteuttaa ja tukee kansallista kalatiestrategiaa ja Itämeren meritaimenen vesistökohtaista elvytys- ja hoitosuunnitelmaa ja on elintärkeä alueellisten vaelluskalakantojen elvyttämiseksi. Hanke tukee myös Porvoon-Sipoon kalatalousalueen tulevan käyttö- ja hoitosuunnitelman tavoitteita.

5. Kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma

Hankkeen kustannusarvio pohjautuu Uudenmaan vesienhoidon uuden toimenpideohjelman 2022-2027 esitettyyn kustannusarvioon kyseisestä hankkeesta. Hankkeen kokonaisbudjetti on 183 000 euroa. Kokonaisbudjetti jakaantuu seuraavasti: Esiselvitys 3000 €, lupahakemus- ja korjaussuunnitelma 30 000 €, luvitus 9000 € ja padon purku/ohitusuoman käytännön toteutus ja uomakunnostukset 141 000 €.

Hankkeelle haetaan 50% tukea kokonaiskustannuksiin maa- ja metsätalousministeriön NOUSU –rahoitusohjelmasta. Kustannusten toinen osuus katetaan WWF Suomen osallistumisella hankkeen rahoitukseen 25 000 euron rahoituksella. Lopusta hankkeen omarahoitusosuudesta

vastaa Sipoon kunta, mutta hankkeelle haetaan vielä tukijoita omarahoitusosuuden pienentämiseksi. Hankkeen kustannukset jakautuvat karkeasti niin, että vuosille 2020 ja 2021 kohdistuvat hankkeen esiselvityksestä, suunnitelman laadinnasta ja luvituksesta muodostuvat kulut (noin 42 000 euroa). Vuodelle 2022 kohdistuvat hankkeen varsinaisen käytännön toteutuksen kulut (noin 141 000 euroa). Hankkeen toteutumiselle ei ole edellytyksiä ilman valtion 50% hanketukea.

6. Hankkeen viestintä

Hankkeesta viestitään aktiivisesti Sipoon kunnan viestintäkanavien ja paikallismedioiden kautta. Viestinnän tarkoituksena on hankkeesta tiedottamisen lisäksi nostaa tietoisuutta Sipoonjoen tilasta ja sen tilan kehityksestä sekä virkistyskäyttömahdollisuuksista. Hanke tekee viestinnällistä yhteistyötä myös mahdollisesti HELMI-ohjelman kautta toteutettavan Sipoonjoen monimuotoisuutta lisäävän kunnostushankkeen ja Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojelu ry:n Vesistötalkkarihankkeen kanssa. Hankkeen päätyttyä järjestetään avajais-/julkistamistapahtuma Brobölen uudistetulla alueella.

7. Toteutusolelutukset ja riskit

Hankkeen toteutus riippuu myönteisistä rahoituspäätöksistä. Hankkeen toteutuskustannusten pohjana on käytetty päivitettävän Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelman kustannusarviota kyseisestä hankkeesta. Vaikka kustannusarvio on arvioitu mahdollisimman realistisesti, on aina isoissa hankkeissa vaarana toteutuvien kustannusten nouseminen arvioitua suuremmaksi. Hankkeen toteutusaikataulun osalta suunnittelutyö ja tarvittavien lupien hakeminen on aloitettava heti hankkeen alkaessa, jotta hankkeen varsinaisen käytännön kunnostustyö voidaan toteuttaa vuoden 2022 aikana. Riskinä työn toteutuksen venymiseen ovat lupaprosessin viivästyminen ja sopivan osaavan urakoitsijan löytäminen.

8. Raportointi ja seuranta

Hankkeelle on perustettu ohjausryhmä, jonka muodostavat Harri Aulaskari (Uudenmaan ELY-keskus), Juha Niemi (Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja ilmansuojelu ry.), Sampsa Vilhunen (WWF Suomi), Christel Kyttälä (Sipoon kunta), Sari Soini (Sipoon kunta) ja Kari

Ojamies (Sipoon kunta). Ohjausryhmä kokoontuu vähintään kerran vuodessa maksatusten yhteydessä tai tarvittaessa useammin, jos hankkeen eteenpäin vieminen sitä vaatii.

Hankkeen etenemisestä raportoidaan maksatushakemusten yhteydessä ja hankkeen toteutuksesta laaditaan loppuraportti. Hankkeen tuloksia seurataan säännöllisesti mm. eri tahojen (LUKE, vesiensuojeluyhdistys) toteuttamien kalastoseurantojen ja muiden Sipoonjoella toteutettavien osahankkeiden kautta.

Sipoossa 27.10.2020

Kari Ojamies

Sipoon kunta